

2007-03-09

Slopa struntpratet - ESS kräver allvar

Kort sagt: För två veckor sedan handlade Rapidus snabbanalys om ESS; tekniken, ekonomin och riskerna. I dag handlar det åter om ESS: Om svamlarna, slagskämparna och lobbyisterna. Det är tydligt att European Spallation Source är en hjärtefråga för alla berörda, oavsett om de har hjärtat placerat i forskningen, miljön eller politiken. Men när regeringen nu har fattat sitt beslut och Sverige börjat jobba för en placering av neutronkällan i Lund, då har vi varken tid eller utrymme för de slängiga sandlådeargument vi hittills hört. En miljardinvestering, 5.000 forskare och tiotals ton radioaktivt kvicksilver kräver att alla inblandade börjar samtala istället för att skrika.

Av Lisa Kirsebom

Leijonborg har gjort tummen upp, miljödepartementet har gett grönt ljus, och Allan Larsson har packat väskan för sin förhandlingsresa runt Europa. Sverige kandiderar officiellt som värdland för en av vår tids största forskningsanläggningar, neutronkällan European Spallation Source som ska stå klar 2018.

Det här betyder inte att stötandet och blötandet är över, om någon trodde det. Framför oss har vi en lång rad förhandlingar och utredningar, inte bara om själva huvudfrågan (Ska Sverige "få" ESS?) utan också om huruvida svenska miljölagar tillåter bygget, och vilka pengar som får tas var. Region Skåne har exempelvis sagt ja till att bidra med finansiering, men regionens miljöpartister säger nej.

Med tanke på vilken nivå debatten har hållit hittills, finner Rapidus det motiverat med en liten önskelista för de kommande diskussionerna. Håll till godo!

1. Vi vill inte höra någon vifta bort den vetenskapliga potentialen.

Som Lundabygdens Naturvårdsförening, LNF, på sin hemsida: "Fördelarna med samlokalisering med MAX IV är klart överdrivna --- De som bokar tid på resp. anläggning har olika forskningsinriktning, i detta fall ljus och neutroner."

Synkrotronljusanläggningen MAX IV, nästa generation efter nuvarande MAX-lab i Lund, är liksom ESS en anläggning för materialforskning. Såväl svenska som europeiska materialforskare är beredda att kalla neutroner och fotoner (ljuspartiklar) för "komplementära forskningsredskap". Sitter LNF inne med någon kunskap som materialforskarna saknar?

Eller som Bo Wennergren, doktor i kemi, engagerad i LNF och en av de drivande personerna i en arbetsgrupp mot ESS: "Jag är i grunden skeptisk mot jättelika forskningsanläggningar, mot att man tror att man ska lösa alla världens problem bara man bygger tillräckligt stort. Ofta kommer de stora framstegen från små labb där man jobbar i väldigt enkel miljö."

Stort är fel, pengar är fel, allt är fel... Vi har hört det förut. Det här är precis den sorts vaga argumentation man inte vill ha när det finns så mycket konkret att diskutera. Totalt ton radioaktivt kvicksilver, till exempel.

2. Vi vill inte höra någon vifta bort miljöriskerna.

Som Lars Leijonborg, om den potentiella användningen av minst 15 ton kvicksilver: "Vi pratar ju om ett slutet kärn... Någon sa att det här ska jämföras med ett slutförvar."

Nej, det ska det inte. Ett slutet kärn är sin sak, men vilken förvaring som helst ovan jord medför av nödvändighet en viss risk. Vi vill att den risken erkänns och görs så liten som möjligt, inte att den avfärdas. I ett slutförvar skulle man stabilisera det flytande och flyktiga kvicksilvret till fast form och förvara det djupt ner i berget. Detta är mycket långt ifrån vad ESS-förespråkarna erbjuder oss.

Eller som Karl-Fredrik Berggren, projektledare för ESS-Scandinavia, på frågan om det behövs en säkerhetszon kring ESS: "Jag skulle vilja säga nej. I USA har man tagit till ett större område för sin anläggning, men de kan väl bygga för expansion. Den ligger längre bort från bebyggelse också, men i USA är man ju van att köra en bit."

Karl-Fredrik, vi vill att miljövänners och Lundabors oro tas på allvar. Ett par mail från Rapidus till driftschefen Frank Kornegay vid neutronkällan SNS i Tennessee räckte för att få besked om att ingen

säkerhetszon ansetts nödvändig. Dock stämmer de uppgifter som bland annat Lundabygdens Naturvårdsförening sprider, att ett större område omkring SNS är avspärrat för allmänheten. Det beror på att den ligger i direkt anslutning till andra anläggningar, som haft högre säkerhetskrav än SNS. Var inte invändningarna från miljörörelsen tillräckliga för att ni skulle ta reda på den informationen och presentera den på ett tydligt sätt?

3. Vi vill inte höra någon vifta bort vetenskapliga invändningar.

När utredaren Allan Larssons rapport om ESS gick ut på remiss till ett 80-tal instanser landet runt, var Karolinska Institutet bland de få negativa. Man talade om "det relativt låga intresset för neutronspridning inom biomedicinsk forskning" och drar slutsatsen att "det finns många projekt av betydligt större forskningspotential som vore angelägnare att stödja". Karl-Fredrik Berggrens kommentar: "Jag tycker det är ett makalöst dåligt svar och en ganska grov partsinlaga. Jag trodde man i ett remissvar skulle höja sig över sin egen lilla horisont och se vad som är bra för forskningen i Sverige."

Nu är det ju inte alldeles ovanligt, och kanske rentav meningen, att remissvar bidrar med den svarandes eget perspektiv. Varför inte istället konstruktivt bemöta Karolinskas invändningar, exempelvis genom att understryka att läkemedelsjätten AstraZeneca inte håller med? Representanter för bolaget hävdar att teknologin i ESS är nödvändig för att finna framtidens läkemedel.

4. Vi vill inte höra någon vifta bort det ekonomiska åtagandet.

Som konsortiet ESS-Scandinavia, som står bakom förslaget om placering i Lund, på sin hemsida: "I europeiska projekt som det här bidrar varje land relativt sin BNP... Det är emellertid brukligt att värdlandet betalar lite extra..."

Lite extra = tre miljarder svenska kronor, vilket är vad regeringen har utlovat under tio år om anläggningen läggs här.

Utbildnings- och forskningsminister Lars Leijonborg vid presentationen av Sveriges kandidatur: "300 miljoner kronor per år är ingen oöverkomlig summa. Men vi har ändå lagt stor möda på att visa hur sådan finansiering skulle kunna ske utan att påverka befintlig forskning."

Strålande, Lars. Men vem visade ni det för? Demonstrera det gärna för några fler av oss, exempelvis för de tunga institutioner - Karolinska Institutet, Uppsala Universitet - som sa nej till ESS när Allan Larssons utredning gick på remiss förra hösten. Detta just eftersom de oroade sig för en dränering av vad de uppfattar som redan snålt tilltagna forskningsmedel.

För den som faktiskt vill spela ner det ekonomiska risktagandet med lite kraft rekommenderas en titt i den rapport som ÅF Energi & Miljö presenterade 2004, där man bland annat beräknar statens intäkter i form av elskatt om ESS byggs på svensk mark. I ett högkostnadsscenario skulle den ursprungliga svenska investeringen på omkring 3 miljarder återbetalas via energiskatten på bara 12-17 år. (Med lågkostnadsscenariet skulle det å andra sidan kunna ta 150 år.)

Kom ihåg, gott folk; matchen är inte över förrän domaren har blåst. Rapidus ser fram emot en informativ och balanserad fortsatt debatt. Må bästa argument vinna.

*Denna artikel återpubliceras med tillstånd från Rapidus nyhetstjänst.
Läs mer på www.rapidus.se.*